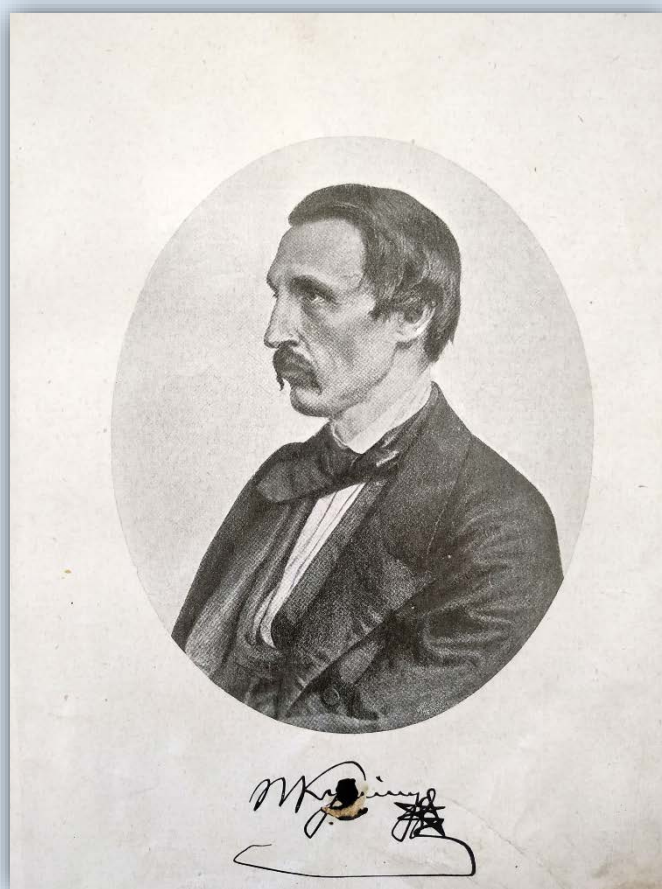

ЗІ СТОРІНОК ТВОРЧОСТІ П. КУЛІША (1819-1897):

до 200-річчя з дня народження

«Дедалі все видніше стає, яку велику вагу в нашому письменстві має це славне ім'я. Могутній майстер української мови й творець українського правопису, благородний поет «Досвіток», перекладач ... має право на велику повагу і вдячність»

(М. Коцюбинський)

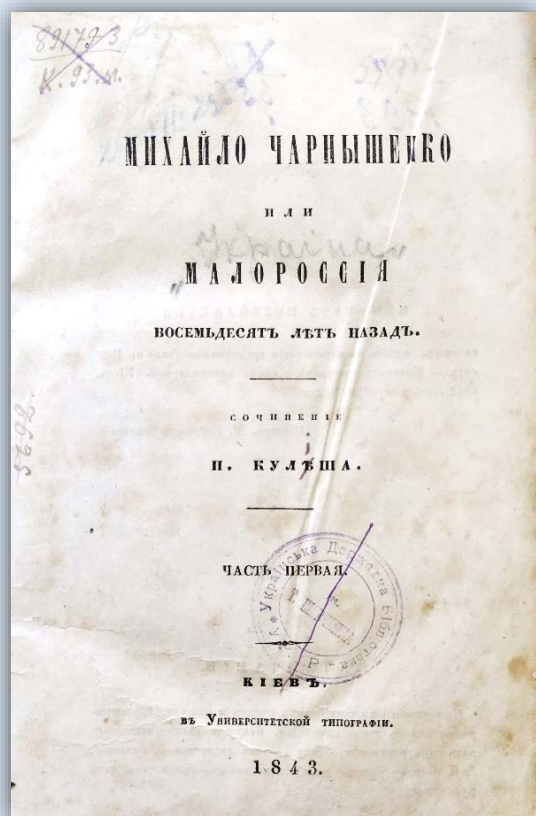
Свої твори він підписував під псевдонімом Данило-Юс, Козак Белебень, Іван Горза, Хуторянин, Ратай Павло, сам себе він любив називати Панько Олелькович, а ми знаємо як Пантелеймон Куліш (1819-1897).

Особистість П. Куліша досить багатогранна: він розгорнув чи не найбільшу діяльність як письменник, учений-філолог, перекладач, літературний критик, публіцист, історик, етнограф, фольклорист, редактор і видавець.

На полицях книгосховища Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова зберігаються рідкісні, цінні видання Пантелеймона Куліша, які були надруковані за життя автора та після його смерті.

Із малих літ інтерес до народної мови Пантелеймону привила його мати Катерина Іванівна (дочка козацького сотника Івана Гладкого), розповідаючи йому багато українських приказок і гарно співаючи народних пісень. Старша двоюрідна сестра Леся розповідала хлопцеві народні казки, навчила його читати церковнослов'янською мовою. Під час навчання в Новгород-Сіверській гімназії Пантелеймон Куліш захопився фольклорною творчістю й розпочав збирати народні пісні та писати власні твори.

1839 року П. Куліш дебютував в альманасі «Киевлянин», у якому були опубліковані його перші твори російською мовою в жанрі фольклорної фантастики, а саме оповідання – «О том, от чего в местечке Воронеже высох Пешевцов став» та «О том, что случилось с козаком Бурдюгом на Зеленой неделе», у них досить точно відтворені побут

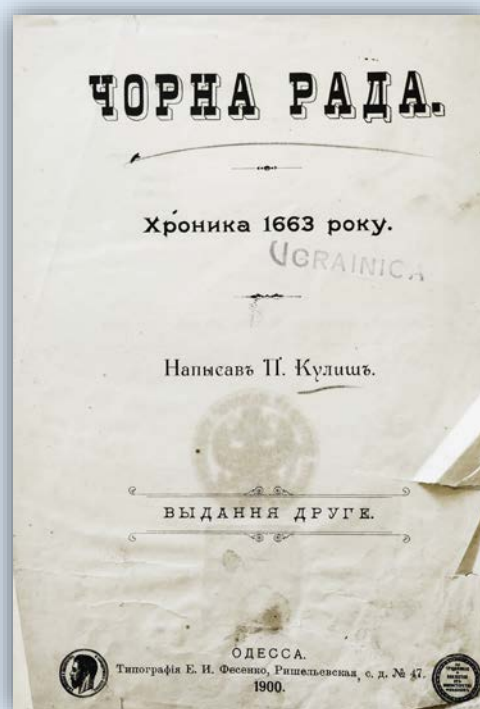
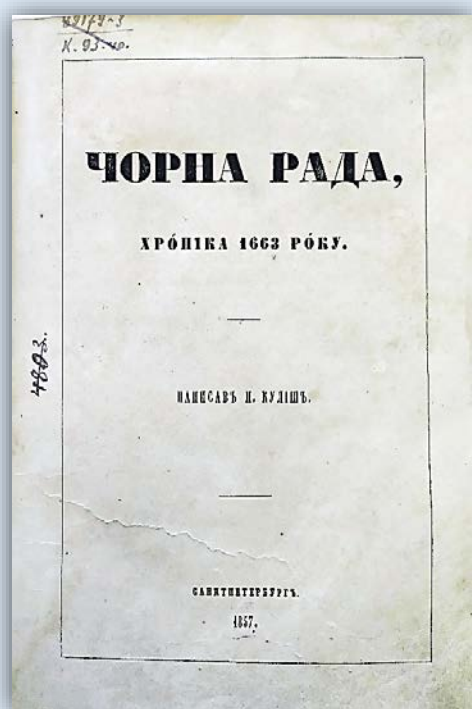
і місцеві і легенди та перекази, почуті Кулішем у його рідному селі Вороніжі, а 1841 р. у журналі «Ластівка» їх опублікували й українською.

У Науковій бібліотеці зберігається рідкісне прижиттєве видання П. Куліша «Михаил Чарнышенко, или Малороссия 80 лет назад». Цей роман став першою літературною спробою Куліша в жанрі історичного роману. Російськомовний роман був написаний у 1842 р., про що свідчить цензурний дозвіл вказаний у виданні, і у 1843 р. вийшов друком в Києві.

У ньому молодий автор уперше відобразив історичне минуле України.

Тоді ж Куліш публікує віршовану історичну хроніку «Україна» вже українською мовою, у якій він намагався на основі народних переказів і дум відтворити історію своєї Батьківщини.

Літературне визнання П. Куліш отримав після виходу у світ твору «Чорна рада. Хроніка 1663 року», який став першим історичним романом в українській літературі. Над романом Куліш працював близько 14 років. Перша згадка про твір, як задум, датована 1843 р. у листуванні письменника.

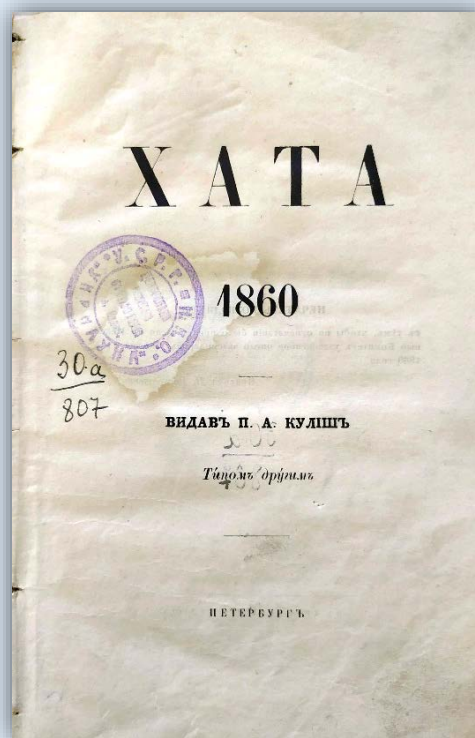
Перші розділи роману автор написав українською мовою та опублікував у журналі «Современник» у 1845 р. Повний текст твору опублікувати відразу П. Кулішеві не вдалося через арешт і заслання за діяльність у Кирило-Мефодіївському братстві спочатку до В'ятки, а пізніше до Тули. Досить скоро у 1850 р. його було звільнено. У 1856 р. письменник повертається до роботи над текстом роману, створює його другу редакцію. І у 1857 р. П. Куліш закінчив «Чорну раду». Спочатку опублікував роман у власному вільному перекладі російською мовою в журналі «Русская беседа» у 1857 р. у Москві. Цього ж року паралельно у Петербурзі роман вийшов окремим виданням українською мовою. Два примірника цього рідкісного видання зберігаються у фондах університетської бібліотеки. В Одесі історична хроніка також мала свою

популярність і видавалася в місцевій друкарнях у ХІХ-ХХ ст. Серед одеських видань П. Куліша вирізняється примірник 1900 р. виданий у типографії відомого видавця, мецената та шанувальника української літератури Ю. І. Фесенка.

Пантелеймон Куліш мав власну друкарню, яку заснував у Петербурзі 1856 р. Спочатку він хотів зареєструвати її під назвою «Українська друкарня», але таку назву було заборонено цензурою. Довелося назвати – «Друкарня Пантелеймона Куліша». Тут він уперше надрукував багатотомне наукове видання творів Миколи Гоголя «Сочинения и письма Н. Гоголя» в шести томах – одне з найповніших видань творів великого письменника на той час, відредагував і видав «Народні оповідання Марка Вовчка», двотомник творів Григорія Квітки-Основ'яненка, твори Івана Котляревського.

Із метою підвищення загального освітнього рівня населення П. Куліш видав популярні «метелики» – дешеві книжечки серії «Сільська бібліотека» (1860–1862). У 1857 р. «друкарні» видається кулішева «Грамматика» – перший на Наддніпрянщині український буквар із читанкою.

У жовтні 1858 р. П. Куліш офіційно звернувся до міністерства народної освіти з проханням дозволити видавати український журнал «Хата, южно-русский словарь словесности, истории, этнографии і сельского хозяйства». Однак, попри відсутність провокації у самій назві, Кулішеві було відмовлено через його політичну неблагонадійність. Пізніше Пантелеймон Олександрович одержав дозвіл на видання альманаху під тією назвою, який у 1860 р. надруковано у двох випусках. Планувалося видання серій альманахів, але цей задум не було реалізовано через заборону цензури.

Серед усіх доробків письменника, що зберігаються у фондах університетської бібліотеки, знаходимо другий випуск цього журналу.

До альманаху «Хата», крім науково-публіцистичних матеріалів, увійшли твори Тараса Шевченка, Марка Вовчка, самого Куліша, його дружини Ганни Барвінок та інших українських письменників. «Хата» стала успішним видавничим проектом Пантелеймона Куліша.

Поетична діяльність Пантелеймона Куліша у фондах Наукової бібліотеки представлена другою збіркою «Хуторна поезія», яка виходить окремою книгою за власний кошт у Львові у 1882 р. У збірці відображено погляд Пантелеймона Куліша на історичне минуле України, порушено питання ролі рідної мови в житті народу. До цієї збірки увійшли особиста лірика та вірші-звертання до Тараса Шевченка.

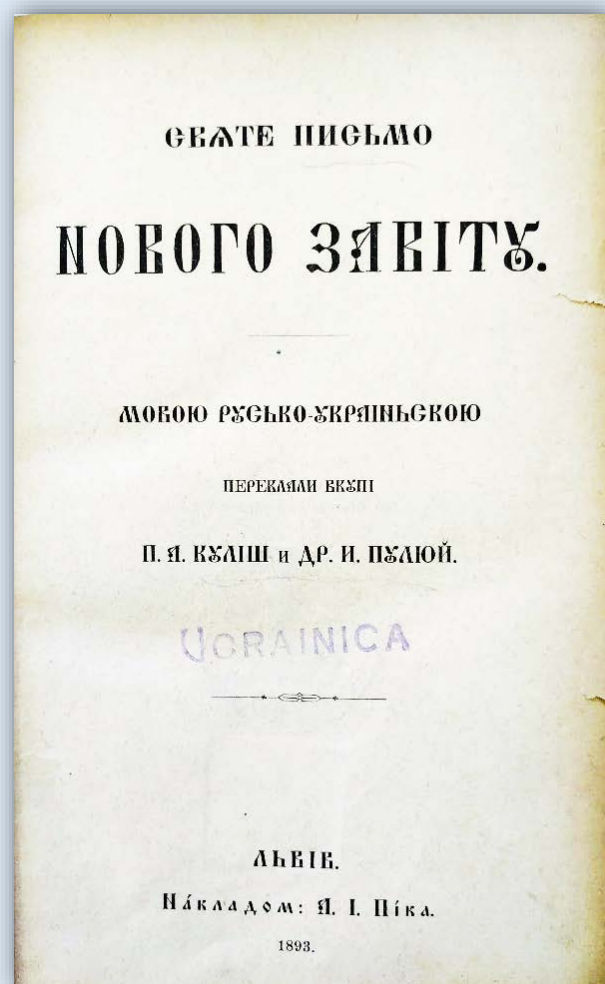
Слід відзначити й перекладацьку діяльність П. Куліша, а особливо в останні роки життя. Він знав майже всі слов'янські, французьку, англійську, німецьку, італійську, іспанську, латинську та старовірську мови. Переклав твори великих геніїв світової літератури: Г. Гете, Й. Міллера, Г. Гейне, В. Шекспіра. Переклади світової літератури, зроблені письменником, користувалися популярністю в українського читача та і давали змогу познайомитися з культурним надбання інших народів.

Апогеєм перекладацької діяльності П. Куліша стала робота над перекладом Святого Письма українською мовою, яку він розпочав у 60-х роках XIX ст. Невдовзі до нього приєднався Іван Нечуй-Левицький, а у 1869 р. вони залучили до перекладу Івана Пулюя – відомого вченого-фізика, який мав

глибокі знання з богослов'я. У 1881 р. у Львові Наукове товариство ім. Шевченка видало окремою книгою Новий Заповіт у їх перекладі. У наступні роки продовжувалося перевидання Нового Завіту українською мовою, і у Науковій бібліотеці зберігається примірник львівського видання 1893 р.

Робота ж над Старим Заповітом тривала, але під час загадкової пожежі 1885 року на хуторі Мотронівка, де мешкав в той час письменник, рукопис згорів. Працювати над перекладом довелося з самого початку. Він знову береться за роботу та до своєї смерті 1897 року повторно перекладає Старий Завіт українською мовою. Він не встигає наново перекласти тільки Псалтир і декілька книг пророчого циклу. І. Нечуй-Левицький перекладає ті декілька книг Старого Завіту, які не встиг перекласти Куліш, а Іван Пулюй додає до уже перекладеного Кулішем тексту Псалтир. Із 1901 року починається безпосередня підготовка до друкування всієї Біблії українською мовою.

І наприкінці 1903 р. у Відні виходить перший повний переклад Біблії українською мовою. На твердій обкладинці її було витиснені українські слова: «Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Переклад П. О. Куліша, І. С. Левицького й І. Пулюя. Відень, 1903». Український переклад Біблії став визначною подією в літературному житті України.

Загалом творчість П. Куліша належить до найцінніших здобутків української культури. Вона сприяла піднесенню національної літератури до світового рівня і створила ряд перспективних традицій, що заснувало чимало тенденцій у розвитку української літератури ХХ ст. Творчий доробок П. Куліша, який представлений у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, складає вагомую частину національного надбання, що має вагомим значення для розвитку та популяризації української культури.

Виставку підготувала
Ревенко Д. В.

При використанні матеріалів віртуальної виставки посилання на офіційний сайт Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова обов'язкове.